

~~E79~~ E79-147

AANBEVELINGEN VOOR EEN GEMEENTELIJK OPDRACHTENBELEID BEELDENDE KUNST

BMS001002470
E79-147
Grize Literatuur

1. INLEIDING

1.1. verantwoording

Beeldende kunstenaars houden zich niet alleen bezig met het maken van schilderijen, tekeningen, beelden of andere op zichzelf staande kunstwerken, maar ook met werk dat in een bepaalde relatie staat met een gebouw of de gebouwde omgeving. Traditionele voorbeelden daarvan zijn wandschilderingen, reliëfs, standbeelden, fontein, glas-in-loodramen en dergelijke, die de architectuur van een gebouw of de vormgeving van de gebouwde omgeving ondersteunen of daarin een functie vervullen.

In deze eeuw heeft deze vorm van gebonden kunst belangrijke uitbreidingen ondergaan. Er zijn voorbeelden van kunstwerken die volledig zijn geïntegreerd in de architectuur. De laatste jaren zijn op dit terrein nieuwe uitingsvormen ontstaan, waarbij met name de omgevingsvormgeving moet worden genoemd.

Deze nota is niet de plaats om daar verder op in te gaan. Voor degenen die zich daarin verder willen verdiepen verwijzen wij naar "Kunst & omgeving", een uitgave van de Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, onder redactie van de Stichting Kunst en Bedrijf, Amsterdam (1977).

Door het wegvallen van het maecenaat zijn de afzetmogelijkheden voor de monumentale kunst al sinds de vorige eeuw aanzienlijk ingeperkt. Als gevolg daarvan kan deze vorm van beeldende kunst zijn verrijkende rol in het openbare leven vaak niet vervullen en zijn de bestaansmogelijkheden van beeldende kunstenaars over

de grote lijn minimaal. Tegen die achtergrond is de rijksoverheid zich mede verantwoordelijk gaan voelen voor het opvullen van de leemte die door het wegvallen van andere opdrachtgevers is ontstaan. Na de tweede wereldoorlog heeft deze onder meer gestalte gekregen in de zogenaamde percentageregelingen, die bedoeld waren om een deel van de bouwkosten van rijksgebouwen en scholen te gebruiken voor kunstopdrachten.

Er is al vele malen bij de lagere overheden op aangedrongen om soortgelijke regelingen te treffen. Dat heeft ertoe geleid dat in de praktijk door een aantal gemeentebesturen 1% van de bouwkosten van scholen of een percentage van de bouwkosten van openbare gebouwen aan monumentale kunst of omgevingsvormgeving wordt besteed. In vele gevallen gebeurt dat echter ad hoc, onvolledig, in een te laat stadium en zonder behoorlijke procedure. Alleen in enkele grote steden worden verordeningen gehanteerd, waarin percentages en procedure zijn vastgelegd. Uit een inventarisatie in 1975 is ons gebleken dat het merendeel van de Zeeuwse gemeenten de percentageregelingen niet toepast en er vrijwel nergens sprake is van een behoorlijke procedure.

Deze nota is bedoeld om de gemeentebesturen in Zeeland, die de beeldende kunst een duidelijker plaats willen geven in het openbare leven, een handreiking te bieden. Daarom wordt hierna ingegaan op de verschillende opdrachtsituaties die mogelijk zijn, de mogelijkheden van fondsvorming, de procedure die gevolgd kan worden en worden ook modellen gegeven van gemeentelijke verordeningen, waarin deze materie kan worden geregeld. Daarbij hebben wij dankbaar gebruik gemaakt van een ontwerp-

Stichting nationaal overleg
voor gewestelijke cultuur

datum

7-12-79

dossier

B2L

nummer

91959

nota over hetzelfde onderwerp van de Culturele Raad van Friesland en de ervaringen in enkele grote steden. Uiteraard hebben wij daarbij zoveel mogelijk rekening gehouden met de andere, kleinere schaal in Zeeland.

1.2. wat is een percentageregeling?

Bij de rijksoverheid bestaat sinds 1951 een 1½%-regeling voor de nieuwbouw van rijksgebouwen en sedert 1955 een 1%-regeling voor de bouw van scholen boven het basis-onderwijs. Deze regelingen houden in dat de genoemde percentages van de geraamde bouwkosten gereserveerd worden voor opdrachten aan beeldende kunstenaars. Verscheidene provincies en gemeenten hebben analoog hieraan eigen regelingen getroffen, die overigens onderling nogal uiteen lopen. **Deze regelingen beperken zich niet meer tot openbare gebouwen en scholen, maar hebben soms ook betrekking op bouwrijp maken van nieuwe woonwijken, aanleg van wegen, openbaar groen, bruggen en dergelijke en zelfs op woningbouw.**

1.3. doel van een percentageregeling en recente ontwikkelingen

Een percentageregeling kan gezien worden als een beleidsinstrument met als doel enerzijds de beeldende kunst een bijdrage te laten leveren aan de gebouwde omgeving en anderzijds de gehele bevolking in kennis te brengen met uitingvormen van beeldende kunst.

Het vergroten van de kwaliteit van de gebouwde omgeving staat daarbij voorop.

Kunst kan een belangrijke rol spelen in de beleving van architectuur en omgeving. Zij kan de vormgeving van de architect versterken of - vanuit een eigen invalshoek - hierop juist tegenspel leveren. In een omgeving waar de kwaliteit van de vormgeving weinig kansen heeft gehad kan de inbreng van beeldende kunstenaars oriëntatie- en herkenningpunten opleveren, waardoor de belevingswaarde van de omgeving weer groter wordt.

Samenspel tussen beeldende kunst en architectuur behoort niet in te houden, dat de inbreng van de kunstenaar wordt beperkt tot een decoratieve verfraaiing in dienst van de architectuur. Met name in het verleden hadden de resultaten van de percentageregeling vaak een dergelijk karakter. De laatste jaren is er een ontwikkeling op gang gekomen, waarbij getracht wordt de inbreng van de beeldende kunstenaar te integreren in het totale vormgevingsproces. Daarvoor is onder meer nodig dat het tijdstip van inschakeling van de beeldende kunstenaar zo vroeg mogelijk is en dat het toepassingsgebied van de percentageregeling ruim wordt gesteld. Een van de gevolgen van de verdergaande integratie is, dat men is gaan spreken van "omgevingsvormgeving".

Deze ontwikkelingen hebben een discussie op gang gebracht over de inhoud en het functioneren van de percentageregelingen, die zijn weerslag heeft gevonden in een reeks rapporten en experimenten. Daarmee is in deze nota zoveel mogelijk rekening gehouden.

Met het oog op het voorgaande menen wij ook dat een concept-regeling ruimte moet geven aan de gehele skala van toepassingsmogelijkheden.

2. INHOUD EN FUNKTIONEREN VAN EEN PERCENTAGEREGELING

2.1. aard van de regeling

Het verdient aanbeveling, de regeling in te voeren bij besluit van de gemeenteraad. Dit besluit kan de volgende drie punten omvatten:

- a. invoering van een gemeentelijke percentageregeling;
- b. invoering van een fonds beeldende kunst-opdrachten;
- c. instelling van een kommissie van advies en vaststelling van een reglement voor deze kommissie.

2.2. toepassingsgebied

De bestaande gemeentelijke percentageregelingen variëren sterk in de omvang van het toepassingsgebied.

Er bestaan regelingen die - naar analogie met de rijksregelingen - alleen betrekking hebben op afzonderlijke gebouwen. Andere regelingen zijn van toepassing op veel breder terrein, zoals bijvoorbeeld stratenplannen, verkeerswegen, openbaar groen of hele stadswijken. Om een zo efficiënt mogelijke regeling te krijgen verdient het aanbeveling voor een ruim toepassingsgebied te kiezen.

Een voorbeeld van een regeling die in dit opzicht het meest uitgewerkt is en die ook in de praktijk goed blijkt te functioneren is die van de gemeente 's-Gravenhage. Hier wordt - naast de toepassing van afzonderlijke percentages voor verschillende projekten - tevens gebruik gemaakt van een glijdende schaal, die het voordeel biedt dat voor kleinere projekten naar verhouding grotere bedragen kunnen worden uitgetrokken en grote projekten daarvoor iets moeten inleveren. Daarbij past de aantekening dat bij bedragen beneden f 3.000,-- overwogen dient te worden of in plaats van een opdracht niet beter kan worden overgegaan tot de aanschaf van losse kunstwerken.

De berekening van de percentages in 's-Gravenhage verloopt als volgt:

- A. gemeentelijke gebouwen en scholen van het bijzonder lager- en kleuteronderwijs
  - a. nieuwbouw:
    - 2% van de werkelijke kosten bij bedragen tot f100.000,--
    - 1½% van de werkelijke kosten bij bedragen van f 100.000,-- tot f 1.000.000,--, met een minimum van f 2.000,--
    - 1% van de werkelijke kosten bij bedragen van f1.000.000,- of meer, met een minimum van f 15.000,--
  - b. verbouwing en modernisering:
    - 1½% wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 100.000,-- tot f 1.000.000,-- belopen
    - 1% wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 1.000.000,-- of meer belopen, met een minimum van f 15.000,--.
- B. niet gemeentelijke gebouwen, in welke stichtingskosten de gemeente participeert:
  - 1½% van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij bedragen van f 100.000,-- tot f 1.000.000,--
  - 1% van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij bedragen van f 1.000.000,-- of meer, met een maksimum van f 15.000,--een en ander onder de voorwaarde dat de andere participant(en) voor zijn (hun) aandeel in de stichtingskosten dezelfde regeling toepast (toepassen).

- C. woningwetwoningen
1 $\frac{1}{4}$ % van de werkelijke kosten.
- D. stratenplannen
1 $\frac{1}{4}$ % van de werkelijke kosten.
- E. nieuwe verkeerswegen, met uitzondering van verkeersinstallaties, niet opgenomen in stratenplannen
1 $\frac{1}{2}$ % van de werkelijke kosten die meer bedragen dan f 1.000.000,--.
- F. groenvoorzieningen
  - 1 $\frac{1}{4}$ % van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen dan f 500.000,-- en minder dan f 1.000.000,--
  - 1% van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen dan f 1.000.000,-- met een minimum van f 12.500,--.
- G. bruggen, tunnels, viadukten, rioolwaterzuiveringsinstallaties, enz.
2% van de werkelijke kosten.

Onder werkelijke kosten worden verstaan alle stichtingskosten, met uitzondering van de grondkosten.

Een moeilijkheid hierbij is dat de werkelijke kosten pas na realisering van een projekt definitief vast komen te staan, terwijl inschakeling van de kunstenaar in een vroeg stadium gewenst is. Dat kan worden opgelost via het te stichten fonds beeldende kunst-opdrachten (zie 2.4.). Tekorten kunnen hieruit worden aangezuiverd; meerkosten kunnen in het fonds worden gestort.

2.3. wijze van inschakeling

Men kan onderscheid maken tussen drie vormen van inschakeling van de beeldende kunstenaar:

1. de monumentale opdracht
2. inschakeling bij de vormgeving
3. de adviserende functie.

Deze vormen van inschakeling hebben ieder een eigen karakter, waarbij de mate waarin het aandeel van de kunstenaar ingrijpt in de vormgeving in omvang varieert van onderscheidenlijk de afwerking van een kleinschalige omgeving, het mede vorm geven daarvan tot aan het mede aangeven van de grote lijnen van een grootschaliger omgeving.

2.3.1. de monumentale opdracht

Hierbij wordt uitgegaan van een duidelijk omschreven opdracht om binnen een beperkt kader een artistieke toevoeging (muurschildering, reliëf, skulptuur, enz.) te leveren aan het betreffende gebouw of ander objekt. Deze toevoeging kan door zijn vormgeving in dienst staan van het objekt, bijvoorbeeld door er een decoratieve aanvulling op te geven; het is ook mogelijk dat de inbreng van de kunstenaar een zelfstandige functie heeft, los van het objekt.

De kunstenaar ontvangt voor zijn werkzaamheden een vooraf vastgesteld honorarium (inklusief kosten schetsontwerp), terwijl het beschikbare bedrag tevens moet dienen ter dekking van de kosten van uitvoering en plaatsing, van

bijzondere kosten zoals bijvoorbeeld ekstra fundering en de verschuldigde btw over honorarium en uitvoeringskosten. Het is belangrijk dat de inschakeling van de beeldende kunstenaar tijdig geschiedt, dat wil zeggen bij voorkeur in of zelfs voor de ontwerp-fase van het betreffende objekt. Dan is goed overleg met de architect/ontwerper mogelijk en kan de kunstenaar inspelen bijvoorbeeld op diens opvattingen over vormgeving. Omgekeerd kan de architect rekening houden met de ruimte die voor het kunstwerk nodig is en eventuele ekstra voorzieningen die de uitvoering ervan vereisen.

2.3.2. inschakeling bij de vormgeving

Deze vorm van inschakeling van de kunstenaar is mogelijk bij dezelfde projekten als waarvoor een monumentale opdracht kan worden gegeven, maar is met name geschikt voor projekten of een kompleks van projekten van enige omvang. De bijdrage van de beeldende kunstenaar bestaat in dit geval uit het leveren van een geïntegreerd aandeel in het vormgevingsproces van het projekt. De kunstenaar fungeert dus mede als vormgever/ontwerper en levert in samenwerking met de architect een concept dat betrekking heeft op een gedeelte of een facet van de vormgeving. Zijn taakomschrijving is dan ook ruimer in vergelijking met die voor een monumentale opdracht. Zijn inbreng behoeft zich niet te beperken tot het leveren van een afzonderlijk kunstwerk, zoals een skulptuur, muzaïek of wandschildering, maar kan zich richten op de ruimtelijke behandeling van het hele projekt, een deelgebied of de omgeving ervan. Het uiteindelijke resultaat van het aandeel van de kunstenaar hoeft dan ook niet uitdrukkelijk als kunstwerk herkenbaar te zijn; de opdracht is er immers op gericht tot een geïntegreerde samenhang met de vormgeving van het gehele projekt te komen. Het spreekt vanzelf dat ook in dit geval een vroegtijdige inschakeling van de kunstenaar noodzakelijk is. Hij zal zijn inbreng immers moeten kunnen leveren in de ontwerp-fase van het projekt.

Bij deze vorm van inschakeling wordt niet uitgegaan van een vast honorarium, maar van een vergoeding op uurloonbasis dat een vooraf vastgesteld maximum, dat beschikbaar is voor het projekt, niet te boven mag gaan. Na goedkeuring van het concept van de kunstenaar, waarvoor wel een vast bedrag wordt uitgetrokken, worden omvang en duur van de werkzaamheden en het honorarium op uurbasis vastgelegd. De kosten hiervan worden gedekt door de van toepassing zijnde procentageregeling.

Voorts kan hier - door het vroege tijdstip van inschakeling - tevens gebruik gemaakt worden van zogenaamde ruilhonoraria. Dat zijn budgetten die al zijn uitgetrokken voor bepaalde gedeelten van het werk, zoals bestrating, schilderwerk, verlichting en egaliseren van het terrein.

2.3.3. de adviserende funktie

De mogelijkheid om een kunstenaar (of kunstenaars) in te schakelen als adviseur is alleen van toepassing bij groot-schaligen projekten, zoals de planning of rehabilitatie van een bepaald gebied. De taak van de kunstenaar is dan om als deskundige zitting te nemen in een projektteam en in samenwerking hiermee een bijdrage te leveren aan de

vorming. Vanuit de invalshoek van de kunstenaar zal deze vooral gericht zijn op het vergroten van de belevingswaarde van de omgeving.

Tot zijn taak kan tevens behoren het aangeven waar kunstenaars kunnen worden ingeschakeld bij de directe vormgeving (zie 2.3.2.) of via een monumentale opdracht (zie 2.3.1.) een bijdrage kunnen leveren.

De honorering van de kunstenaar verloopt op vergelijkbare wijze als onder 2.3.2. genoemd: op uurloonbasis binnen een vooraf bepaald maximum, dat beschikbaar is voor het project. Ook hier kan eventueel gebruik gemaakt worden van ruilhonorarium. In het kontrakt met de kunstenaar worden duur van de werkzaamheden en de hoogte van het honorarium vastgelegd en tevens afspraken gemaakt over de verslaglegging van zijn werkzaamheden.

2.4. fonds beeldende kunstopdrachten

Hierboven is al aanbevolen een "fonds beeldende kunstopdrachten" in te stellen. Voor een goede toepassing van de percentageregelingen is een dergelijk fonds eigenlijk onmisbaar. Het fonds is niet alleen belangrijk voor een goed beheer van de gelden uit de percentageregelingen, maar ook voor het dekken van de kosten van kunstopdrachten in gevallen waarin de percentageregelingen niet van toepassing zijn en ter aanvulling van in het kader van deze regelingen gemaakte kosten.

De voeding van het fonds kan bestaan uit:

- a. een jaarlijkse storting uit de algemene middelen;
- b. de opbrengst van de percentagegelden, later aangepast aan de werkelijke kosten;
- c. rentebijdraving.

De instelling van een fonds biedt in dit geval verscheidene voordelen. In het algemeen is een grotere flexibiliteit bij het toepassen van de regeling gegarandeerd. De percentages kunnen in eerste instantie zonder bezwaar worden berekend op basis van de geraamde kosten (alle stichtingskosten, exclusief grondkosten) en later worden bijgesteld aan de hand van de werkelijke kosten. Men is niet tot het uiterste gebonden aan de percentagegelden, die een bepaald project opleveren; eventuele overschotten gaan niet verloren maar kunnen in het fonds blijven, terwijl mogelijke tekorten uit het fonds kunnen worden bijgesteld. In het geval - door onvoorziene omstandigheden - een opdracht bij een bepaald project niet kan worden gerealiseerd kan het dan vrijkomende budget in het fonds worden gereserveerd voor andere projecten. Het is mogelijk een glijdende schaal toe te passen, waardoor ten behoeve van kleine projecten in verhouding wat meer geld beschikbaar komt ten koste van de grote projecten. Een belangrijk aspect is ook, dat gelden die voor beeldende kunstopdrachten zijn uitgetrokken daar ook voor worden gebruikt en niet naar andere bestemmingen vloeien.

Tenslotte kan het fonds ook dienen voor de financiering van opdrachten die buiten het kader van de regeling vallen. Mede met het oog op deze laatste mogelijkheid is het van belang, dat het fonds ook gevoed wordt door een jaarlijkse storting uit de algemene middelen, die bij voorkeur geïndexeerd zou moeten worden. Deze storting is ook noodzakelijk in die gemeenten, waar weinig projecten worden gerealiseerd die onder de regeling vallen. In de Zeeuwse

situatie zullen dat vooral de kleinere gemeenten zijn. In de gemeentelijke begroting kan het fonds worden opgenomen onder het hoofdstuk "Algemene Dienst". Het beheer ervan kan berusten bij burgemeester en wethouders, die zich laten adviseren door een kommissie.

2.5. de advieskommissie beeldende kunstopdrachten

Om het gemeentebestuur te adviseren over het te voeren beleid ten aanzien van beeldende kunstopdrachten en de uitvoering van de percentageregelingen is het gewenst, een advieskommissie in te stellen. Taak, samenstelling en werkwijze worden vastgelegd in een reglement (zie bijlage). De kommissie kan worden samengesteld uit leden van het kollege van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad, aangevuld met gemeenteambtenaren en eksterne deskundigen en de status krijgen van een kommissie ex artikel 62, lid 2, van de gemeentewet. Omdat de kommissie een beleid moet kunnen ontwikkelen op het gebied van beeldende kunstopdrachten is het echter wel van belang, dat de kommissie deskundig is. Daarnaast is enige onafhankelijkheid van het plaatselijke kunstgebeuren ook wel aanbevelenswaardig. Daarom zou ook gedacht kunnen worden aan het instellen van een kommissie van onafhankelijke deskundigen of een kommissie als onderdeel van een plaatselijke kulturele raad. Kleine gemeenten zouden - voor dit aspekt - kunnen samenwerken door het gezamenlijk instellen van een regionale kommissie of, wanneer zij dat nog te omslachtig vinden, een beroep kunnen doen op een provinciale advieskommissie, in te stellen door de Zeeuwse Culturele Raad. Daarnaast kan de raad de gemeenten van dienst zijn door het samenstellen van een lijst van deskundigen, die voor het lidmaatschap van een plaatselijke of regionale kommissie kunnen worden benaderd.

De mogelijkheid moet bestaan om per projekt een werkgroep in te stellen, die voor de duur van het projekt samenwerkt met de advieskommissie. Aan deze werkgroep kan worden deelgenomen door de architect, leden van de bouwkommissie, vertegenwoordigers van de gebruikers en de betrokken kunstenaar(s).

De bovenbedoelde provinciale advieskommissie kan de volgende taken vervullen:

- a. het bijstaan van gemeentelijke en regionale advieskommissies en hun werkgroepen, voor zover daarom wordt gevraagd;
- b. het adviseren van gemeenten, waar geen advieskommissie is gevormd;
- c. het adviseren van het provinciaal bestuur over de toepassing van een eventueel vast te stellen provinciale percentageregeling.

2.6. de opdrachtprocedure

Voor het goed funktioneren van de gemeentelijke advieskommissie is het allereerst nodig dat zij tijdig wordt ingeschakeld wanneer plannen voor een projekt worden voorbereid. Aan te bevelen is hiervoor een meldingsplicht in te voeren. Plannen voor projekten, waarop de regeling van toepassing is, dienen in een zo vroeg mogelijk stadium bij de kommissie bekend te zijn opdat de gedachtenwisseling over een eventuele kunstopdracht tijdig kan plaatsvinden.

De procedure kan verder als volgt verlopen:

1. De commissie bepaalt of een kunstopdracht al dan niet gewenst is. Het kan raadzaam zijn, bij een bepaald projekt geen kunstopdracht te geven. In dat geval kunnen de betreffende gelden in het fonds blijven en worden gereserveerd voor andere opdrachten. Wanneer maar een klein budget ter beschikking staat voor een bepaald projekt - bijvoorbeeld minder dan f3.000,-- - kan geadviseerd worden, losse kunstwerken aan te kopen.
2. Toestemming van de opdrachtgever om de procedure te vervolgen.
3. Het eventueel instellen van een werkgroep, die voor de duur van het projekt zal funktioneer (zie 2.5.).
4. Het - eventueel in samenwerking met deze werkgroep - verzamelen van alle gegevens die nodig zijn voor het opstellen van een programma van eisen. Hierbij kunnen ook wensen naar voren komen over de wijze van inschakelen en de wijze van selekteren van de beeldende kunstenaars en kan ook een profiel worden geschetst van de te selekteren kunstenaars. Tevens wordt vastgesteld welk bedrag met een en ander gemoeid is.
5. Het opstellen van een opdrachtoomschrijving, afhankelijk van het bedrag dat beschikbaar wordt gesteld. Hierbij kan worden gekozen uit een van de drie mogelijkheden: monumentale opdracht, inschakeling bij de vormgeving en adviserende funktie.

Aard en omvang van het projekt zullen daarbij een beslissende faktor vormen. De opdrachtoomschrijving zal al naar gelang de gekozen vorm van inschakeling verschillen in aard en uitwerking.

De volgende punten zullen in ieder geval opgenomen moeten worden:

- a. grootte van het beschikbare bedrag en een omschrijving welke kosten ten laste daarvan zullen worden gebracht; bepaling van het honorarium (eventueel op uurloonbasis);
- b. eisen ten aanzien van de specifieke inbreng van de kunstenaar en in welk opzicht zijn inbreng moet bijdragen aan het verhogen van de visuele kwaliteit van de situatie.

Bij een monumentale opdracht komt daar nog bij alle bijzondere informatie, die de kunstenaar nodig heeft om in te kunnen schrijven, zoals:

- c. wensen ten aanzien van technieken en materialen;
  - d. in hoeverre integratie van het kunstwerk en de architectuur wenselijk wordt geacht;
  - e. bijzondere eisen ten aanzien van gebruik en onderhoud;
  - f. bijzonderheden van technische aard die van belang kunnen zijn bij de uitvoering;
  - g. gegevens over de situatie en mogelijke wijzigingen daarvan in de toekomst;
  - h. gewenste data van realisering van een schetsontwerp en van het uiteindelijke kunstwerk en de hoogte van het honorarium in deze stadia.
6. Hierna kan tot het selekteren van een of meer kunstenaars worden overgegaan. Hiervoor bestaan verschillende mogelijkheden, zoals:
    - a. open inschrijving;

- b. half open procedure;
- c. direkte keuze van de advieskommissie.

Deze mogelijkheden bieden voor- en nadelen en het is aan te bevelen al naar gelang de situatie te beslissen van welke gebruik zal worden gemaakt.

- ad a. Bij de open inschrijving wordt door middel van een advertentie in dag- of weekbladen melding gemaakt van de betreffende opdracht en worden kunstenaars uitgenodigd, zich aan te melden al of niet met inzending van een schetsontwerp of dokumentatiemateriaal. Deze mogelijkheid is het meest democratisch omdat iedere kunstenaar in beginsel gelijke kansen heeft. Zij heeft wel als nadeel, dat aan deze werving kosten verbonden zijn waarmee het voor het kunstwerk beschikbare bedrag wordt verlaagd en dat zij vertragend kan werken. In de praktijk blijkt een dergelijke procedure ook niet de kwaliteit aan aanmeldingen op te leveren, die ervan zou kunnen worden verwacht.
- ad b. Een dergelijke procedure kan worden gekozen wanneer bijvoorbeeld besloten wordt, de selectie tot Zeeuwse beeldende kunstenaars of kunstenaars uit de regio te beperken. In dat geval kan de Zeeuwse Culturele Raad de opdrachtbeschrijving toezenden aan de beeldende kunstenaars die hebben laten weten dat zij geïnteresseerd zijn in opdrachten. De raad heeft daarvan een lijst, die jaarlijks wordt bijgewerkt. Deze lijst kan ook beschikbaar worden gesteld aan een advieskommissie, wanneer deze de kunstenaars zelf wil benaderen.
- ad c. Een direkte keuze van een of meer kunstenaars is mogelijk aan de hand van dokumentatie en voorlichting van landelijke instellingen, zoals Kunst en Bedrijf te Amsterdam of COSA te Delft, en van provinciale instellingen, zoals de Zeeuwse Culturele Raad die een eigen dokumentatie van de Zeeuwse beeldende kunstenaars heeft. Ook de uitgave "Kunst uit Zeeland/dokumentatie beeldende kunstenaars" en soortgelijke publikaties in andere regio's kunnen daarbij de helpende hand bieden. Na een oriëntatie bij instellingen als hiervoor genoemd kan ook besloten worden meer dan een kunstenaar te vragen een schetsontwerp in te dienen.

De advieskommissie kan zich afvragen of en in hoeverre de gebruikers dienen te worden ingeschakeld bij de keuze van een kunstenaar. Dat is mogelijk via een vertegenwoordiging in de werkgroep, maar ook door het eksposeren van de schetsontwerpen of het houden van een enquête. In het algemeen dient men hierbij wel voor ogen te houden, dat kwaliteit als keuzekriterium centraal behoort te blijven staan.

- 7. Na de keuze van een of meer kunstenaars dient de opdracht te worden vastgelegd. Om geschillen bij de uitvoering of misverstanden te voorkomen is het verstandig niet teveel te vertrouwen op mondelinge afspraken, maar deze in een kontrakt vast te leggen. De Stichting Kunst en Bedrijf te Amsterdam heeft onlangs een "Modelkontrakt voor kunstopdrachten" gepubliceerd dat in dit opzicht een goede handreiking biedt. Voor monumentale opdrachten kan bovendien gebruik gemaakt worden van de "Algemene regels bij het tot stand komen van monumentale opdrachten aan beeldhouwers", opgesteld door de Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars BBK. Dezelfde organisatie heeft een publikatie "Basistarieven voor monumentale kunst" uitgegeven, waarop men zich kan richten voor het bepalen van de honoraria.

Tenslotte is het raadzaam afspraken te maken over de eventuele begeleiding die de kunstenaar te verwachten heeft.

8. Nu treedt de fase in waarin - wanneer het gaat om een monumentale opdracht - de ingediende schetsontwerpen moeten worden beoordeeld. Deze beoordeling behoort te geschieden op kwaliteit tegen de achtergrond van de opdrachtschrijving, maar ook op technische en financiële haalbaarheid. Voor deze laatste aspecten kan het aan te bevelen zijn, de ontwerpen vooraf te laten controleren door technische en financiële deskundigen (bijvoorbeeld van de Dienst Gemeentewerken). Deze deskundigen mogen echter niet treden in de artistieke kwaliteiten van een ontwerp.

Bij inschakeling in de vormgeving wordt, in plaats van een schetsontwerp, een concept beoordeeld waarin in woord en beeld is aangegeven hoe de inbreng van de beeldende kunstenaar gestalte zal krijgen.

Bij inschakeling van een kunstenaar als adviseur vindt geen beoordeling plaats, maar brengt de kunstenaar regelmatig verslag uit van de werkzaamheden die hij in samenwerking met de advieskommissie of een werkgroep heeft verricht. Het is belangrijk dat in het reglement van de advieskommissie duidelijk wordt aangegeven hoe de procedure verloopt bij afkeuring van een schetsontwerp of concept.

9. Het is tenslotte belangrijk dat afspraken worden gemaakt over het in enigerlei vorm geven van begeleiding aan de kunstenaar tijdens de uitvoeringsfase. Begeleiding of samenwerking met andere disciplines kan wenselijk zijn vanuit technisch oogpunt. Inhoudelijke begeleiding kan gewenst zijn bijvoorbeeld met het oog op de consequenties van de vormgeving voor de gebruikers van een project. Deze laatste begeleiding dient in zoverre terughoudend te zijn dat de artistieke vrijheid van de kunstenaar niet mag worden aangetast. Zij heeft ook alleen zin wanneer een opdracht gefaseerd wordt uitgevoerd en in de verschillende fasen vatbaar is voor wijzigingen.

2.7. relatie tot de Beeldende Kunstenaars Regeling

In het kader van de - sociale - Beeldende Kunstenaars Regeling kunnen ook opdrachten worden verleend. Dat is op zich een goed alternatief voor de aankoop van losse kunstwerken, omdat de individuele kunstenaar daardoor soms beter kan functioneren en zijn bijdrage een zinvoller plaats krijgt in het openbare leven. Iets anders wordt het echter wanneer bij gebreke aan een gemeentelijk beleid op het gebied van beeldende kunstopdrachten op allerlei plaatsen met toepassing van de BKR kunstwerken worden geplaatst. Deze toepassing dreigt dan een goedkoop alternatief te worden, die bovendien uitsluitend werk naar voren haalt van de beperkte groep kunstenaars die van deze regeling gebruik maakt. Graag wordt aanbevolen aan de hand van een percentageregeling een consequent opdrachtenbeleid te voeren en in dat kader te bezien in hoeverre de Beeldende Kunstenaars Regeling mogelijkheden biedt voor zinnige aanvullende opdrachten.

3. KONCEPT-BESLUITEN TOT INVOERING VAN EEN GEMEENTELIJK
OPDRACHTENBELEID BEELDENDE KUNST

3.1. percentageregeling beeldende kunst

DE RAAD DER GEMEENTE . . . . . ;
gezien het voorstel van burgemeester en wethouders
van . . . . . ;
gelet op artikel 168 van de gemeentewet;

BESLUIT:

- I. vast te stellen een percentageregeling beeldende kunst;
- II. te bepalen dat:

- 1. de hoogte van de percentages van de stichtingskosten van projecten, waarvoor opdrachten op het gebied van de beeldende kunst worden verleend, als volgt worden vastgesteld:

- a. voor gemeentelijke gebouwen en scholen van het bijzonder lager- en kleuteronderwijs;

bij nieuwbouw:

- 2% van de werkelijke kosten bij stichtingskosten tot f 100.000,--;
- 1½% van de werkelijke kosten bij stichtingskosten van f 100.000,-- tot f 1.000.000,--, met een minimum van f 2.000,--;
- 1% van de werkelijke kosten bij stichtingskosten van f 1.000.000,-- of meer, met een minimum van f 15.000,--;

bij verbouwing en modernisering:

- 1½% wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 100.000,-- tot f 1.000.000,-- belopen;
- 1% wanneer de werkelijke kosten een bedrag van f 1.000.000,-- of meer belopen, met een minimum van f 15.000,--;

- b. voor niet gemeentelijke gebouwen, in de stichtingskosten waarvan de gemeente een aandeel levert:

- 1% van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij stichtingskosten van f 100.000,-- tot f 1.000.000,--;
- ½% van het gemeentelijk aandeel in de werkelijke kosten bij stichtingskosten van f 1.000.000,-- of meer, met een maximum van f 15.000,--;

een en ander onder de voorwaarde dat de andere participant(en) voor zijn(hun) aandeel in de stichtingskosten dezelfde regeling toepast(toepasten);

voor woningwetwoningen:

- g. ½% van de werkelijke kosten;

- f. voor stratenplannen:

- h. 2½% van de werkelijke kosten;

- g. voor nieuwe verkeerswegen - met uitzondering van verkeersinstallaties - niet opgenomen in stratenplannen:

- i. 4% van de werkelijke kosten die meer bedragen dan f 1.000.000,--;

- f. voor groenvoorzieningen:
    - 1½% van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen dan f 500.000,-- en minder dan f 1.000.000,--;
    - 1% van de werkelijke kosten indien deze meer bedragen van f 1.000.000,--, met een minimum van f 12.500,--;
  - g. voor bruggen, tunnels, viadukten, rioolwaterzuiveringsinstallaties en soortgelijke werken:
    - 2% van de werkelijke kosten;
  - 2. onder "werkelijke kosten" worden verstaan alle stichtingskosten met uitzondering van de grondkosten;
  - 3. de opdracht, al naar gelang de aard van het projekt, de vorm kan hebben van:
    - een monumentale opdracht;
    - inschakeling bij de vormgeving;
    - een adviserende functie voor de beeldende kunstenaar;
  - 4. burgemeester en wethouders zich voor de uitvoering van deze regeling laten adviseren door de advieskommissie beeldende kunst-opdrachten;
- III. te bepalen dat dit besluit in werking treedt op

3.2. fonds beeldende kunst-opdrachten

DE RAAD DER GEMEENTE . . . . . ;
gezien het voorstel van burgemeester en wethouders van . . . . . ;
gelet op artikel 168 van de gemeentewet;

BESLUIT:

- I. in te stellen een Fonds Beeldende Kunst-Opdrachten;
- II. te bepalen dat:
  - a. dit fonds dient voor een flexibele toepassing van de percentageregeling beeldende kunst en voor beeldende kunst-opdrachten, waarop deze regeling niet van toepassing is;
  - b. de voeding van het fonds bestaat uit:
    - 1. een jaarlijks bedrag van f . . . . . , te indexeren op basis van het indexcijfer voor . . . . . ;
    - 2. de opbrengst van de percentages, genoemd onder II, sub 1, van de percentageregeling beeldende kunst, in eerste instantie op basis van de geraamde stichtingskosten en later - na vaststelling van deze kosten - aangepast aan de werkelijke kosten;
    - 3. de renteopbrengst van de in het fonds gestorte gelden;
  - c. het beheer van het fonds berust bij burgemeester en wethouders, die zich terzake laten adviseren door de advieskommissie beeldende kunst-opdrachten;
- III. te bepalen dat het fonds op de gemeentebegroting wordt opgenomen onder het hoofdstuk "Algemene Dienst";
- IV. te bepalen dat dit besluit in werking treedt op

3.3. advieskommissie beeldende kunst-opdrachten

DE RAAD DER GEMEENTE . . . . . ;
gezien het voorstel van burgemeester en wethouders van
. . . . . ;
gelet op artikel 62, tweede lid, van de gemeentewet;

BESLUIT:

- I. in te stellen als kommissie van advies en bijstand:
de advieskommissie beeldende kunst-opdrachten;
- II. te bepalen dat:
  1. aan de kommissie is opgedragen burgemeester en wethouders van advies te dienen en bij te staan bij de uitvoering van de percentageregeling beeldende kunst en het beheer van het Fonds Beeldende Kunst-Opdrachten;
  2. de kommissie bestaat uit tenminste vijf en ten hoogste negen leden;
  3. de kommissie is samengesteld als volgt:
    - a. ten hoogste vier beeldende kunstenaars, architecten of stedenbouwkundigen, aan te wijzen door de gemeentelijke kulturele raad (c.q. burgemeester en wethouders), zo mogelijk op aanbeveling (c.q. voordracht) van beroepsorganisaties, met dien verstande dat tenminste één van deze leden beeldend kunstenaar dient te zijn;
    - b. ten hoogste vier deskundigen of belangstellenden op het gebied van de beeldende kunst en architectuur, aan te wijzen door de gemeentelijke kulturele raad (c.q. burgemeester en wethouders);
    - c. (eventueel) een lid, aan te wijzen uit en door burgemeester en wethouders;
    - d. (eventueel) ten hoogste twee leden, aan te wijzen uit en door de gemeenteraad;
  4. aan de kommissie worden als adviseur toegevoegd:
    - a. de sekretaris van de gemeentelijke kulturele raad (c.q. een ambtenaar van de sekretarie, belast met kulturele zaken, aan te wijzen door burgemeester en wethouders);
    - b. de directeur van gemeentewerken of een door hem aan te wijzen ambtenaar van zijn dienst;
  5. burgemeester en wethouders de kommissie zullen raadplegen alvorens een beslissing te nemen of een voorstel aan de raad te doen omtrent onder meer:
    - a. het gemeentelijk beleid inzake beeldende kunst-opdrachten;
    - b. de uitvoering van de percentageregeling beeldende kunst en het beheer van het Fonds Beeldende Kunst-Opdrachten;
    - c. het - eventueel - instellen en samenstellen van werkgroepen, die voorstellen voor projekten kunnen doen;
    - d. definitieve of tijdelijke verwijdering, verplaatsing of afbraak van beeldende kunstobjekten die vallen onder verantwoordelijkheid van de gemeente;
    - e. het evalueren van hetgeen in het kader van het opdrachtenbeleid op het gebied van de beeldende kunst tot stand is gebracht;

X

III. vast te stellen het volgende huishoudelijke reglement van de kommissie:

artikel 1

1. De voorzitter en de vice-voorzitter worden genoemd uit en door de leden van de kommissie.
2. De adviseur, bedoeld onder II. 4.a., wordt belast met het sekretariaat.
3. De zittingsduur van de leden is gelijk aan die van de leden van de gemeenteraad, met dien verstande dat deze voor de eerste keer eindigt op de eerste dinsdag van september 19...
4. De aftredende leden zijn eenmaal terstond herbenoembaar.
5. Het lidmaatschap eindigt:
  - a. op eigen verzoek;
  - b. bij verlies van de hoedanigheid, waarin de benoeming plaats vond;
  - c. aan het einde van de zittingsperiode, waarin het lid de 65-jarige leeftijd bereikt heeft;
  - d. door overlijden en onder-kuratele-stelling.
6. Een tussentijds benoemd lid treedt af op het tijdstip waarop zijn voorganger zou zijn afgetreden.

artikel 2

1. De kommissie vergadert tenminste tweemaal per jaar en voorts zo dikwijls als de voorzitter of twee leden de noodzaak daartoe aanwezig achten.
2. De kommissie kan niet-leden uitnodigen aan de vergadering deel te nemen, zij hebben een adviserende stem.
3. De besluiten van de kommissie worden genomen bij gewone meerderheid van stemmen.
4. Geldige besluiten kunnen alleen worden genomen wanneer de meerderheid van het aantal zitting hebbende leden ter vergadering aanwezig is.
5. De vergaderingen van de kommissie zijn openbaar. De kommissie kan echter besluiten een bepaald onderwerp in een besloten vergadering te behandelen. Zulk een besluit kan slechts worden genomen met tenminste tweederde meerderheid van het aantal aanwezige leden.
6. Adviezen van de kommissie worden schriftelijk vastgelegd. Zij worden met redenen omkleed en vermelden een eventueel minderheidsstandpunt van een of meer leden, indien zij dat vragen.

artikel 3

1. Burgemeester en wethouders stellen de kommissie in een zo vroeg mogelijk stadium schriftelijk in kennis van het voorbereiden van een projekt, waarop de percentageregeling beëindigende kunst van toepassing is.
2. De kommissie neemt kennis van het in voorbereiding zijnde plan en van de situatie ter plaatse van het projekt en adviseert, al dan niet tot toepassing van de percentageregeling moet worden overgegaan. Wanneer voor een projekt maar een beperkt budget beschikbaar is, kan de kommissie adviseren, losse kunstwerken te kopen. De kommissie beslist voorts of het aangaande het wenselijk is een werkgroep, als bedoeld in artikel 4, in te stellen.

3. Burgemeester en wethouders beslissen binnen een maand nadat zij de adviezen, bedoeld in het tweede lid, hebben ontvangen over deze adviezen en brengen hun besluit onverwijld ter kennis van de kommissie. Wanneer het besluit afwijkt van het advies van de kommissie wordt het besluit met redenen omkleed.
4. Wanneer het besluit, als bedoeld in het derde lid, strekt tot het verlenen van een opdracht stelt de kommissie een programma van eisen op, in samenwerking met de eventueel ingestelde werkgroep. De kommissie bepaalt de aard van de opdracht, waarbij gekozen kan worden tussen een monumentale opdracht, inschakeling bij de vormgeving of een adviserende functie van de kunstenaar, en formuleert een opdrachtbeschrijving aan de hand van het bedrag dat voor de opdracht beschikbaar is.
5. De kommissie bepaalt volgens welke procedure selectie van de kunstenaar(s) zal plaatsvinden en draagt zorg voor de uitvoering daarvan.
6. Wanneer de procedure, bedoeld in het vijfde lid, leidt tot het verlenen van een opdracht aan een of meer kunstenaars wordt deze vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst, waarin de verplichtingen van de kunstenaar(s) en de opdrachtgever over en weer worden geregeld. In de overeenkomst wordt tevens geregeld of en op welke wijze de kunstenaar bij de uitvoering van zijn werkzaamheden zal worden begeleid.

artikel 4

1. De kommissie kan - na goedkeuring van burgemeester en wethouders - een werkgroep instellen ter voorbereiding en begeleiding van een kunstopdracht bij een bepaald project. De werkgroep heeft zitting tot de opdracht is voltooid.
2. Een werkgroep bestaat uit ten hoogste vijf leden, waaronder de architect of ontwerper van het betreffende project en tenminste een afgevaardigde van de gebruikers of bewoners. Een lid van de kommissie kan als waarnemer, met adviserende stem, aan de werkgroep worden toegevoegd.
3. Een werkgroep heeft een adviserende en ondersteunende taak ten opzichte van de kommissie.
Daartoe kan onder meer behoren:
  - a. het verzamelen van informatie en ideeën voor het programma van eisen van de kunstopdracht;
  - b. het onderhouden van contacten met de gebruikers of bewoners van het betreffende project;
  - c. het bijstaan van de kommissie bij het selekteren van de beelddende kunstenaars en het beoordelen van ingediende voorstellen en ontwerpen;
  - d. het ter beschikking staan voor overleg met de kunstenaar tijdens de uitvoering van de opdracht.

artikel 5

De leden van de kommissie en de in te stellen werkgroepen ontvangen voor het bijwonen van de vergaderingen een vakatiegebed en een vergoeding van eventueel gemaakte reiskosten, volgens nader door burgemeester en wethouders vast te stellen regels.

artikel 6

De kommissie brengt ieder jaar in de maand mei aan burgemeester en wethouders verslag uit van de werkzaamheden over het afgelopen jaar.

IV. te bepalen dat dit besluit in werking treedt op

.....
=====

Aanbevolen publikaties:

Kunst en omgeving; beschouwingen en informatie over de inbreng van beeldende kunst in de omgeving - uitgave: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1977.

Modelkontraakt voor kunst opdrachten - uitgave: Stichting Kunst en Bedrijf, Amsterdam, 1978.

Technieken in de beeldende kunst - uitgave: Stichting Kunst en Bedrijf, Amsterdam, 1971.

Basistarieven monumentale kunst - uitgave: Beroepsvereniging Beeldende Kunstenaars, Amsterdam (wordt herzien).

Algemene regeling bij het tot stand komen van opdrachten aan beeldende kunstenaars - uitgave: Beroepsvereniging Beeldende Kunstenaars, Amsterdam, 1967.

Kunst uit Zeeland/dokumentatie beeldende kunstenaars - uitgave: Zeeuwse Culturele Raad, Middelburg, 1975, 1976, 1977, 1978.

Middelburg, ^{27 sept 77}~~augustus 1979~~.

de Zeeuwse Culturele Raad